

ผงเข้าตา

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

เทศน์บนศาลา วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๖

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ตั้งใจฟังธรรมนะ ธรรมเป็นธรรมชาติ ถ้าธรรมะ “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” ธรรมเป็นธรรมชาติ ธรรมชาติเป็นวัตถุ เราก็เห็นสิ่งที่เห็นวัตถุ ธรรมชาติเห็นไหม ต้นไม้ อากาศ เป็นธรรมชาติ ลมพัดเรายังเห็นความเคลื่อนไหวของมันโดยไปไม้ไหว นั่นเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ แต่สังขธรรมความจริงมันเป็นธรรมที่เหนือธรรมชาติ เพราะมันเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต มันรับรู้สิ่งต่างๆ แล้วมันวางสิ่งต่างๆ ไว้ตามความเป็นจริง

ขณะที่รับรู้สิ่งต่างๆ แล้ววางสิ่งต่างๆ ไว้ตามความเป็นจริง นั่นก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง สิ่งที่เป็นธรรมชาติอยู่ มันเป็นสิ่งที่มันเคลื่อนไหวไป แล้วเราจะจับสิ่งนี้มาให้ เป็นประโยชน์ สิ่งที่เคลื่อนไหวไป สิ่งที่มีชีวิตอยู่ แล้วทำลาย มันเป็นสังขธรรม หมุนเคลื่อนไหวไป นั่นเป็นสภาวะธรรมชาติ ความสุข ความทุกข์ ความเกิดขึ้น ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่เป็นธรรมชาติอันหนึ่งทั้งนั้นเลย

สิ่งที่ธรรมชาติเคลื่อนไหวไป มันเคลื่อนไหวไปโดยธรรมชาติของมัน เคลื่อนไปโดยธรรมดาของมัน แล้วมันก็เป็นสสารอันหนึ่ง ไม่มีวันที่สิ้นสุด แต่สภาวะที่เคลื่อนไหวไป แล้วเราพลิกกลับมาให้เป็นธรรม “เอโก ธัมโม” ธรรมอันเอกอันนี้ ธรรมจะเกิดขึ้นมา สิ่งที่เกิดขึ้นมานี้มันจะชำแรก ทำให้สิ่งต่างๆ ในหัวใจปล่อยวางสิ่งต่างๆ ได้ ถ้ามันปล่อยวางสิ่งต่างๆ นี่สภาวะธรรม

ฟังธรรม ฟังธรรมอันนี้ ฟังธรรมชาตินี้ ฝนตก แดดออก ฟัวร้อง ธรรมดา มันก็เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง เราก็ฟังมานานแล้ว แล้วเราก็ติดไปอยู่กับมัน เราต้องอาศัยสิ่งนั้น การเพาะปลูก การสิ่งต่างๆ ต้องอาศัยฤดูกาล แล้วสิ่งนั้นมันจะทำให้พืชผลนั้นมันเจริญงอกงามขึ้นมาเป็นอาหาร สิ่งที่เป็นอาหาร เป็นเครื่องปัจจัย เครื่องอาศัย ให้ชีวิตนี้ดำรงไป

แต่ตัวของจิตมันเป็นสสารอันหนึ่งที่ไม่เคยตาย เป็นแต่เพียงเปลี่ยนภพ เปลี่ยนสภาวะ เปลี่ยนการกำเนิดเห็นใหม่ หมดอายุขัยตายไป กำเนิดใหม่ หมดอายุขัยตายไป กำเนิดใหม่ กำเนิดใหม่อันนั้นละสภาวะภพชาติอันนั้น สิ่งทีภพชาติ มันเป็นความสูง ความต่ำ

สิ่งทีมีบุญกุศลสร้างขึ้นมา มันจะเป็นความสูงมาก สูงส่งจนขนาดว่าเป็นกษัตริย์ เป็นราชาปกครองคน นั้นสูง สูงในภพของมนุษย์เิง แต่สูงในวัฏฏะ สูงโดยทีว่าเป็น เทวดา เป็นอินทร์ เป็นพรหม ต่ำ.. ต่ำคือตกนรกเห็นใหม่ เป็นเปรต ผี อสุรกาย สิ่งนี้จะว่า ไม่มีหรือ พระไตรปิฎกบอกไว้ทีหมดเลย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะตรัสรู้ธรรม เป็นพระโพธิสัตว์เกิดต่างๆ การเห็นสภาวะการเกิดนั้นก็เป็นส่วนหนึ่ง

แต่เวลาบุพเพนิวาสานุสติญาณ สาวไปหาอดีตชาติ จิตมันเป็นไป มันต้องเป็นไป ตามธรรมชาติอันนั้น สาวเข้าหาบุพเพนิวาสานุสติญาณ สาวไปแล้วไม่มีวันทีสิ้นสุด จิตนี้ไม่มีสิ้นสุด ไม่มีต้น ไม่มีปลายเลย ดำเนินมาอย่างนั้น จิตนี้ถึงไม่เคยตาย

สภาวะต่างๆ เปลี่ยนภพ เปลี่ยนชาติไปเรื่อยๆ อันนี้มันบังตาไว้ เราศึกษาธรรม เราพยายามประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อจะให้เข้าถึงสิ่งนี้ได้ ถ้าเข้าถึงสิ่งนี้ได้ ผงเข้าตาเห็นใหม่ เวลาผงเข้าตาของคน เราต้องทำอย่างไร ถ้าอาศัยคนอื่นเขี่ย เป็นสิ่งทีง่ายตายทีสุดเลย อันนี้ก็เหมือนกัน กิเลสมันเหมือนกับผงเข้าตาเรา แล้วเราจะอาศัยผู้อื่นเขี่ยผงออกจากตา มันเป็นไปได้ เราต้องพยายามเขี่ยกิเลสออกจากใจของเราเอง มันน่าสลดสังเวชเป็นทีว่า คนเราผงเข้าตา มันยังมีความเจ็บ มีความเคืองตา มันรู้ณะว่าผงเข้าตา

แต่คนเราเกิดมาในสภาวะต่างๆ ไม่รู้ว่ากิเลสเข้าใจนะ ใจนี้มันมีกิเลส กิเลสมันเข้าไปอยู่ในหัวใจ มันแทรกอยู่ในหัวใจนั้น ไม่เข้าใจสิ่งนี้เิง ถึงไม่สนใจ เห็นใหม่โลกเกิดขึ้นมา เกิดในประเทศอันสมควร เกิดในศาสนาพุทธ เกิดในทีศาสนาพุทธเจริญรุ่งเรือง นั่นคือเกิดในประเทศอันสมควร

ถ้าเกิดในประเทศอันสมควร มันมีโอกาสมากกว่าคนทีเกิดอยู่ไกล แต่คนทีเกิดอยู่ไกล ในปัจจุบันนี้คนเกิดอยู่ในทีไม่มีศาสนาพุทธ เขาก็มีการศึกษา เพราะว่าการสื่อสาร มันเร็วขึ้น มันมีการเผยแพร่ไป แล้วเวลาเขาจะประพฤติปฏิบัติ เขาก็ต้องมาบวช มาเรียนในทีพุทธศาสนาเจริญ เพราะอะไร เพราะเขาต้องเขี่ยผงออกจากตาของเขา ครูบาอาจารย์

เป็นผู้ชี้นำเป็นแบบอย่าง แล้วเราไม่มีแบบอย่างเลย เราก็คิดจินตนาการของเราไป เป็นความคิดนั้นหมายของกิเลส

ความนั้นหมายของกิเลสคิดว่า สิ่งที่เราเห็นความเป็นไปอย่างนั้น แล้วมันจะเป็นการชำระกิเลส ในสมัยพุทธกาลก่อนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสรู้ คนประพฤติปฏิบัติพยายามจะหาทางออกกัน เพราะอะไร เพราะว่ามีความทุกข์ มีความบีบคั้นของใจ แล้วหาทางออก ลัทธิต่างๆ หาทางออกไป มันก็ออกไม่ได้ แต่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มัชฌิมาปฏิปทา การดำเนินของจิตเห็นใหม่ กิเลสอยู่ที่หัวใจ การทรมานร่างกายอย่างที่สมัยพุทธกาลเขาทำกัน จนในปัจจุบันนี้ก็มี คิดทำของเขาไป ที่ว่าให้มันอุกฤษฎ์ เหมือนที่ว่าเป็นการเบียดเบียนกิเลส

การทรมานตน การทรมานต่างๆ นั้นละ การทรมานตนโดยที่ไม่เอาจิตนี้เป็นการขู่เข็ญขุดค้นเรื่องของกิเลส จะไม่ใช่วางสำเร็จได้เลย แต่การอดนอนผ่อนอาหาร การทำของเราเพื่อเป็นอุบายวิธีการ เพราะเราเอาหัวใจนั้นคั่นคว่ำใจ เพราะกิเลสมันอยู่ที่ใจ ต้องอาศัยใจคั่นคว่ำ แต่ใจที่คั่นคว่ำ ใจที่มีกิเลสเต็มหัวใจ มันก็มีความเข้มของมัน แล้วมันครอบครองใจ มันคิดไปตามอำนาจของมัน

ถ้าเรามีความเชื่อศรัทธา เรามีครูบาอาจารย์เป็นผู้ชี้นำ ทางเดินของเราที่จะพ้นจากกิเลส การต่อสู้กับกิเลส เริ่มต้นต้องมีการประพฤติปฏิบัติ พอเราประพฤติปฏิบัติไป ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติโดยหวังผล แต่ผลจะไม่สมความปรารถนาของเรา เพราะกิเลสมันต่อต้าน พอกิเลสมันต่อต้าน ความคิดเห็นใหม่ พอจะประพฤติปฏิบัติ จะทำไป ก็กลัวมันจะทำให้เข้มเกินไป กลัวมันจะไม่เป็นทาง มันจะไม่เป็นทางไปได้อย่างไร ในเมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ที่ตรัสรู้ มัชฌิมาปฏิปทา แล้ววางธรรมไว้ ธรรมและวินัยเห็นใหม่

ในพระไตรปิฎกนั้นเป็นธรรมและวินัยทั้งหมดเลย เดินตามอย่างนั้น แล้วมันจะผิดไปไหน ถ้าเราเดินตามธรรมวินัย แต่กิเลสมันก็บอกว่า “สิ่งนี้จะป็นอัตตกิลมถานุโยค ทำไปแล้วมันจะทำให้เราเข้มเกินไป เราทำให้เป็นความเหนื่อยเปล่าเป็นความทุกข์เปล่า” กิเลสมันต่างห่าง มันจะต้องโดนทำลายออกไปจากใจ แล้วมันก็หาทาง กลวิธีการของมัน

มันหลอกเห็นไหม มันหลอกเราให้เชื่ออย่างนั้น แล้วเราก็เชื่อตามมันไป ถ้ามันคิดขึ้นมา เราเชื่อมั่นโดยง่าย ๆ เลย

กิเลสมันเกิดกับเรา กิเลสอยู่ในหัวใจ แล้วมันก็เกิดกับใจมาตลอด สิ่งนี้มันมีอยู่ โดยดั้งเดิม ถ้ากิเลสไม่มีในหัวใจเรา เราจะไม่กลับมาเกิดอีกเลย พระอรหันต์เวลา ประพฤติปฏิบัติแล้วไม่มีเชื่อ ไม่มียางเหนียว จะไม่กลับมาเกิดอีกเลย จิตนี้มีอยู่โดยธรรมชาติของเขา การเกิดมานี้ทั้งหมด คนเกิดมาทั้งหมดต้องตายทั้งหมดเลย เพราะมีการ เกิดเห็นใหม่

กิเลสพาใจให้เกิดขึ้นมา แต่ตายแล้วก็ต้องเกิดทั้งหมด เกิดมาแล้วตายทั้งหมด ตาย แล้วก็เกิดทั้งหมด เว้นไว้แต่พระอรหันต์ ตายแล้วจะไม่เกิดอีกเลย พระอรหันต์เห็นใหม่ จิตดวงนี้ตายแล้วจะไม่เกิดอีก แต่สิ่งที่พาเกิดเพราะกิเลสในหัวใจดวงนี้มันมีอยู่ มีกิเลส แต่กิเลสเห็นใหม่

กรรมคือการกระทำ สิ่งที่ทำคุณงามความดีเป็นบุญกุศล ถ้ามีบุญกุศล ใจควรแก่ การงาน ใจจะอ่อน ใจจะมีความมุ่งหมาย มีความปรารถนา แต่ถ้าใจมีอกุศล ใจนี้มีบาปมี อกุศลเกิดเป็นมนุษย์เหมือนกันเพราะเคยทำบุญกุศลเหมือนกัน มีบุญกุศล มีอกุศลใน หัวใจนั้น แต่เวลาเกิดขึ้นมาแล้ว ไม่สนใจ ดูประชากรของโลก เป็นพันพันล้าน ประพฤติ ปฏิบัติมีเท่าไร

แล้วเดี๋ยวนี้ในศาสนาพุทธเราก็มี เห็นใหม่ ถ้าพูดกันก็พูดกันเท่านั้น ประเพณี วัฒนธรรมเท่านั้น พอขึ้นเข้าหาประเพณีการทำ การประพฤติปฏิบัติในศาสนพิธี นั่นละ มันเป็นอย่างนั้น แล้วเอามาเถียงกันว่าของใครถูกต้อง สิ่งที่ถูกต้องมันต้องย้อนกลับมา เรื่องการปฏิบัติบูชา

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกพระอานนท์ไว้แล้วตั้งแต่วันปรินิพพาน “ให้ปฏิบัติบูชาเถิด สิ่งนี้ให้ปฏิบัติบูชาพระพุทธเจ้า จะเข้าถึงธรรม” ประเพณีการอ่อน วอน ประเพณีการอามิสทานอย่างนั้น มันเป็นบุญกุศล แต่มันเป็นเรื่องของหายๆ แต่ โลกมันจะเป็นแบบนั้นไป เพราะสิ่งนั้นจับต้องได้ สิ่งนี้มีอยู่แล้วถึงเถียงได้ไง

แต่ในการประพฤติปฏิบัตินั้นมันเป็นเรื่องของใจ เกี่ยงกันไม่ได้เพราะอะไร เพราะทุกคนมันไม่เห็นอาการของใจ เว้นไว้แต่ครูบาอาจารย์ที่ผ่านออกไปแล้ว ผ่านเรื่องของจิต ถ้าพูดออกมาจะเข้าใจเรื่องของจิต สภาวะจิตจะรู้หมดเลย รู้เพราะอะไร เพราะมันเกิดขึ้นมาจากใจดวงนั้น ใจดวงนั้นผงเข้าตาแล้วเขียนผงออกจากตา เขียนกิเลสออกไปจากใจ เป็นชั้นเป็นตอนเข้าไป แล้วมันเขียนอย่างไรมันถึงจะเป็นการเขียนกิเลสออกจากใจ มันจะเขียนกิเลสออกจากใจ มันต้องมีเหตุมีผล มรรคมันต้องสามารถเดินตัวได้ มรรคมันสามารถเห็นไหม

ในการขุดคุ้ย ในการค้นคว้าหากิเลส ถ้าเจอกิเลส มันมีการต่อสู้ ปัญญาก้าวเดินของกิเลส กับปัญญาก้าวเดินในการชำระกิเลส มันเป็นปัญญาส่วนหนึ่ง ปัญญาของเราในการใช้ค้นคว้าอยู่นี้ มันเป็นปัญญาที่กิเลสพาใช้ กิเลสมีอำนาจเหนือปัญญาอันนี้ แล้วปัญญาอันนี้ก็คาดหมายไป ธรรมชาติของเราคาดหมาย มันถึงไม่มีเหตุไม่มีผล

ถ้าไม่มีเหตุ ไม่มีผล มันมีการเขียนอะไรออกจากใจบ้าง มีการเขียนผงออกจากตาไหม ถ้าไม่มีการเขียนผงออกจากตา “หินทับหญ้า” เป็นการทำความสงบกดใจไว้ กดให้กิเลสอ่อนตัวลงเท่านั้นเอง สิ่งที่กิเลสอ่อนตัวลง เราก็มีความสุขเห็นไหม สิ่งที่มีความสุขถ้าทำอย่างนี้ได้มันก็เป็นที่ยืนยันส่วนหนึ่ง ว่าจิตเราสงบได้ ถ้ามันสามารถกดกิเลสได้ แต่นี่กิเลสมันพุ่งชานตลอด มันสงบไม่ได้ เพราะมันขาดสติสัมปชัญญะ

สติมีความจำเป็นมาก ถ้ามีสติอยู่ การดำเนินงานของเราไป มันจะเป็นงานของเรา ถ้ามีงานของเรา กำหนด พุทโธ พุทโธ พุทโธ เป็นคำบริกรรม สิ่งนี้สำคัญมาก สำคัญเพราะจิตนี้มันต้องมีสิ่งที่เกาะเกี่ยว ธรรมชาติของมัน มันไม่แสดงตัว น้ำไหลไปตามแม่น้ำ มันก็ไหลเอื่อยๆ ไปตามแม่น้ำเห็นไหม แต่ถ้ามีเขื่อน มีสิ่งใดกั้นไว้ มันจะเป็นประโยชน์ สิ่งนั้นจะบังคับให้น้ำนั้นเป็นไปตามที่เราจะใช้คลองชลประทาน เอาชักน้ำขึ้นมาเป็นประโยชน์ในการเพาะปลูก นี่ก็เหมือนกัน

ในธรรมชาติ “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” ธรรมะนี้เป็นธรรมชาติ การเกิดนี้เป็นธรรมชาติ มันก็เป็นธรรมชาติที่กิเลสควบคุมโดยธรรมชาติของมัน แต่สภาวะธรรมอันจริงสภาวะธรรมที่มันจะเกิดขึ้นมา ธรรมที่เหนือธรรมชาติ “โลกุตระธรรม” ก็เหมือนกับเราขึ้นเขื่อนกั้นน้ำของเราขึ้นมา

ทำกันเชื่อกันน้ำของเราขึ้นมา มันจะกำหนด พุทโธ พุทโธ คำบริกรรม จิตต้องสงบเข้ามา สงบบ่อยครั้งเข้า บ่อยครั้งเข้า จนเป็นสมาธิ ถ้าเป็นสมาธินี้เราควรแก่การงานในการขุดคุ้ยค้นคว้าหากิเลส ถ้ามันไม่ค้นคว้าหากิเลส “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา” มันเสื่อมได้ น้ำมันระเหยได้ มันซึมไปในดินได้

จิตนี้ก็เหมือนกัน สงบขนาดไหนมันก็เป็นน้ำเต็มแก้วส่วนหนึ่ง มันต้องคลายตัวออกไปโดยธรรมชาติของมัน มันจะเสื่อม ถ้าเรารักษาของเราไว้ได้ มันก็ต้องเป็นการรักษาไว้อย่างนั้น รักษาไว้จนมีความชำนาญมาก เข้าสมาบัติเห็นใหม่ อาพารคาสเข้าสมาบัติตลอด ต้องรักษาไว้ สิ่งที่เรารักษาไว้เพราะเป็นหินทับหญ้า หินทับหญ้าเพราะมันเป็นหนึ่งในมรรค ๘ เท่านั้น

สัมมาสมาธินี้ จิตนี้ตั้งมันเป็นสัมมาสมาธิ สิ่งที่เป็นสัมมาสมาธิมันเป็นมรรคมรรคเห็นใหม่ ปัญญามันจะเกิด เกิดขึ้นมาอย่างไร ถ้าปัญญามันไม่เกิด มันก็นอนตายเหมือนเราพยายามหาอาหารมา วัตถุดิบที่เราจะมาแกง มาต้มต่างๆ เราปล่อยไว้ มันจะบูดจะเน่าเสียไปโดยธรรมชาติของมัน

จิตนี้ก็เหมือนกัน เราค้นคว้า เราหาของเรา มาแล้วเราจะปล่อยให้มันเสื่อมสภาวะไป เสื่อมไปอย่างนั้น ถ้ามันมีกำลังอยู่ มันก็เป็นหินทับหญ้า ถ้าเราไม่มีสติมันก็เสื่อมไป เสื่อมไปโดยธรรมชาติของมัน มันเป็นสัพเพ ธมฺมา อนตฺตา สภาวะธรรมเป็นแบบนั้น แต่โลกุตระธรรม สิ่งที่จะเป็นโลกุตระธรรมนี้ ต้องย้อนกลับเข้ามาให้เกิดปัญญาอันนี้ ปัญญาจะเกิดเอง บอกว่า “จิตนี้สงบแล้ว น้ำใสจะเห็นตัวปลา แล้วมันจะเกิดมีปัญญาชำระกิเลสไป” อันนี้กิเลสมันหลอก พอกิเลสมันหลอกเราก็เชื่ออันนี้ เราเชื่อปัญญาของเรา มันก็จะแว้งว้าง จะปล่อยวาง อันนี้เป็นกิเลสสร้างภาพไว้

กิเลสมันจะสร้างภาพนะ สร้างความเป็นไปของใจ มันจะแว้งว้าง มันจะปล่อยวางขนาดไหน มันไม่มีเหตุผล ถ้ามีเหตุและผล มันมีสัมปยุตเข้าไปก่อนแล้ววิปยุต มันจะเห็นสภาวะของมัน จะต้องเห็นสภาวะแบบนั้น ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติมันจะรู้ใจ เหมือนคนกินข้าวอิ่ม เรากินข้าวอยู่แล้วเรารู้ เราจะรู้ว่าเรากินข้าวอิ่ม นี่ก็เหมือนกัน ในการประพฤติปฏิบัติ เรารู้ตรงไหน เราเป็นไปตรงไหน แต่มันไม่เป็นความอิ่มของใจ เราคาดหมายว่าอิ่มเห็นใหม่ เหมือนกับเราเห็นเขากินข้าว แล้วเราก็ดูไป นี่ก็เหมือนกัน

เวลามันเป็นการปล่อยวาง เพราะจิตสงบมันก็ปล่อยวาง แต่วางแล้ววางจริงหรือ
วางไม่จริง ถ้าวางไม่จริงมันก็เกิดอีก เพราะอะไร เพราะมันไม่มีการขุดขุย ถ้ามันขุดขุยไป
เจอกิเลส มันจะคอยแยกกิเลสออก กิเลสมันอยู่ที่ไหน มันอยู่ที่ว่า จิตนี้มันหลง จิตนี้ไม่
เข้าใจ เพราะสภาวะการเกิดและการตายของเรานี้มันเกิดตายมาตลอด

พอเกิดตายสภาวะใด มันก็รับสภาวะนั้น พอมันเกิดมาเป็นเรา มันยึดเรา ยึดจิต ยึด
กาย ยึดใจว่าเป็นเรา สิ่งนี้ว่าเป็นเรา เห็นไหม ผงเข้าตานี้เป็นส่วนหนึ่ง แล้วเชื้อโรคในตา
ก็เป็นส่วนหนึ่ง เชื้อโรคคือกิเลสมันมีอยู่แล้ว ผงเข้าตาเพราะร่างกายนี้ไม่ใช่เราโดย
ธรรมชาติ ผงเข้าตาคือสิ่งที่ป็นวัตถุเข้าตา มันเพียออกได้

“ขันธนี้ไม่ใช่จิต จิตนี้ไม่ใช่ขันธ” ตัวจิตและตัวขันธมันรวมตัวกัน ตัวจิตมีเชื้อ
โรคของมัน เคืองตา ตาแดง เป็นเชื้อโรค แต่ผงเข้าตานี้ เป็นสิ่งที่ว่าเป็นวัตถุเข้าไป กายกับ
ใจอยู่ด้วยกัน เราต้องเพียพองออกจากตา ถ้าเราเพียพองออกจากตาได้ กิเลสมันจะหดสั้นเข้า
ไป หดสั้นเข้าไปเพราะมันเห็นสภาวะตามความเป็นจริง ว่ามันเป็นจริงอย่างนั้นอยู่แล้ว

สิ่งที่ป็นจริงเพราะพระพุทธเจ้าเห็นอย่างนั้น สภาวธรรมป็นจริงอยู่อย่างนั้น แต่
ความฝันของเราไง ถ้าเราฝันทำ ปฏิบัติธรรมไม่สมควรแก่ธรรม เหตุและผลไม่เกิดขึ้น
ปัญญามันเกิดไม่ได้เพราะเราไม่มีการค้นคว้า เราเกิดขึ้นไม่ได้ เราไม่มีปัญญา ปัญญาอัน
นี้มันก็เป็นการเพีย เหมือนกับผงเข้าตาเรา เราจะต้องเพียของเราเอง ถ้าเราเพียของเราเอง
เราลืมตาในน้ำ มันก็เป็นอุบายของเรา

การลืมตาในน้ำ การพยายามทำให้ขนเข้าไปเพียพองออกมาจากตา ขนคิ้วของเรา
ขนตาของเรา ยกหนังตาออกมา วิธีการของเรา เราทำของเรา นี่ก็เหมือนกัน ความเห็น
ของใจต้องเห็นเป็นอย่างนั้น โลกเขาเวลาที่เขาเพียกัน มันเป็นเรื่องของโลก แต่เรื่องของ
กิเลสมันอยู่ที่ใจของเรา ใจของเราต้องย้อนกลับตลอด สิ่งที่ย้อนกลับจะทวนกระแส ถ้า
ทวนกระแสได้ จะเห็นป็นการงานของเรา ทวนกระแสกิเลสเข้าไป งานมันจะเจริญ
ขึ้นมา นี่คือการพัฒนาของเรา เข้าไปเพียพองออกจากตาให้ได้

ถ้าใครเพียพองออกจากตา มันจะมีความสุขนะ ผงเข้าตามันป็นความทุกข์ เพราะ
อะไร เพราะมันเจ็บแสบ มันเคืองตา นั่นป็นเรื่องของโลก แต่ถ้าเรื่องของกิเลส เราไม่
เข้าใจเรื่องของกิเลส กิเลสอยู่กับเรา สิ่งที่เราปรารถนาขนาดไหน มันคั่นรณขนาดไหน ถ้า

คนไม่เชื่อในศาสนา คนไม่เชื่อในความเป็นจริงจะบอกว่าสิ่งนี้เป็นคุณ ความปรารถนา แล้วเดินไปตามโลกนั้น เพื่อจะสมความปรารถนา นั้นเป็นความพอใจของกิเลส สิ่งที่เป็นความพอใจของกิเลส เขาไม่เคืองตาเลย เขาไม่สนใจว่าสิ่งนั้นเป็นกิเลส แต่บอกว่าสิ่งนี้เป็นหน้าที่การงาน

เกิดมาเป็นมนุษย์แล้วต้องมีหน้าที่การงาน สิ่งที่มีหน้าที่การงาน คือการสะสมมา แสวงหาเพื่อประโยชน์กับเราในการดำรงชีวิต เพื่อประโยชน์ในวงศ์ตระกูลของเรา มันเป็นนามธรรมไง มันถึงไม่รู้ตัว สิ่งที่เขาไม่รู้ตัว แต่พวกเราารู้ตัว เพราะเรามีศรัทธา เพราะเราเชื่อในศาสนา เราเชื่อในครูบาอาจารย์ของเรา ครูบาอาจารย์บอกว่า “สิ่งนั้นเป็นกิเลส.. สิ่งนั้นเป็นกิเลส..” ถ้าสิ่งนั้นเป็นกิเลส เราถึงจะเริ่มย้อนกลับเข้ามาหาในการประพฤติปฏิบัติ

สิ่งที่เป็นวัตถุอยู่ในหัวใจ มันไม่เข้าใจ มันค้นคว้าหาไม่เจอ เวลามันทำความสงบของใจขึ้นมา ถ้ามันขุดคุ้ยสิ่งนี้ขึ้นมาไม่ได้ มันค้นคว้าสิ่งนี้ขึ้นมาไม่ได้ ปัญญามันก็ไม่นำเดินไป ปัญญาไม่นำเดินไปมันก็เป็นโลกียะอยู่อย่างนั้น สิ่งที่เป็นโลกียะอยู่อย่างนั้น มันเป็นความคิดไป มันปล่อยวางไปขนาดไหน มันปล่อยวางโดยสัจจะความจริงของธรรมนะ มันเป็นสัจจะอันหนึ่ง

แต่โลกุตระธรรมมันไม่เกิด เพราะเราค้นคว้าสิ่งนี้ไม่ได้ เราไม่เห็นสถานะของกาย ถ้าเราเห็นสถานะของกาย เราเห็นว่ากายของเรา กายนี้เราเห็นด้วยตาเนื้อ เราเห็นด้วยจินตนาการของเรา ด้วยความมั่นหมาย สิ่งที่มีมั่นหมาย เราคิดเราใช้ใจนี้เราค้นคว้า เป็นไปได้ ถ้าเราตั้งกายขึ้นมาให้รู้สีกว่ากาย แล้ววิตกพิจารณาไปด้วยปัญญา อันนั้นก็เป็นการพิจารณากายส่วนหนึ่ง มันปล่อยวางเข้ามาได้ เป็นอุบายไง

ถ้าเป็นอุบาย เราย้อนกลับเข้ามา พิจารณาเข้าไป แล้วให้มันปล่อยวาง อาการการปล่อยวางอันนี้กับความสงบของใจมันต่างกัน ต่างกันเพราะความปล่อยวางมันว่างเฉยๆ แต่การพิจารณาด้วยจิต มันใช้ปัญญาของมัน การปล่อยวางมันจะเว้งว่างกว่า มันจะว่างกว่าเพราะอะไร เพราะกิเลสมันสงบตัวลง พอสงบตัวลงมันต้องค้นคว้า นี่ปัญญาก้าวเดินอย่างนี้

ปัญญาก้าวเดินในการประพฤติปฏิบัติ ในการเขียนออกจากตา เราต้องเขียนของเราเอง เราต้องหาของเรา นี่คือการฝึก การฝึกของเราจะเกิดขึ้นมาโดยการเป็นปัจจัยตั้ง โดยการฝึกฝนของเรา จะไม่มีใครสามารถช่วยเราได้หรอก เวลาคนจนตรอก จนมนักมวยเขาต่อสู้กัน ไล่ต้อนเข้ามุม คนที่เข้ามุม ถ้าเรายอมจำนน เราจะโดนคู่ต่อสู้ถลุงตลอดเวลา

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเราประพฤติปฏิบัติ เวลามันมีเหตุการณ์ที่ว่า เราต้องผจญภัย เราต้องต่อสู้คนเดียว เราถอยหลังเข้าไป ถ้าเราเข้าไป เราจะแพ้ตลอดเวลา แต่ปัญญามันเกิดต่อเมื่อเข้ามุมอับใจ เพราะเราจะช่วยตัวเองไม่ได้ สิ่งนี้จะเกิดขึ้นมา ปัญญาในการเอาตัวรอด สัญชาตญาณมันเกิดขึ้นมา มันจะเกิดมาเป็นครั้งเป็นคราว

ถ้าต่อสู้เราถึงต้องมีความเข้มข้น ในการประพฤติปฏิบัติ เข้มข้น เป็นครั้งเป็นคราว มันต้องมีอุบายวิธีการจำแนกพลิกแพลงตลอดไป ถ้าใช้อุบายอันเก่า แล้วเราว่าจะชำระกิเลส กิเลสมันหัวเราะเยาะนะ สิ่งนี้เราเคยใช้มา แม้แต่ชีวิตของเรายังอยู่ได้อำนาจของเขา การเกิดและการตาย ตายเพราะกิเลสมันอยู่กับใจอยู่แล้ว แล้วเราจะเอาอุบายซ้ำๆ ซากๆ ไปใช้กับมัน มันจะหัวเราะเยาะเอา แล้วมันก็ทำให้เราล้มลุกคลุกคลาน

เวลาล้มลุกคลุกคลานมันมีความท้อถอย มันมีความทุกข์ใจเหมือนกัน ทำไมประพฤติปฏิบัติแล้วไม่สมความปรารถนา ในเมื่อปฏิบัติบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เราปฏิบัติบูชาขนาดนี้ ทำไมเราทำของเราไม่ได้ มันท้อถอย น้อยใจ เกิดขึ้นมาได้ มันถึงต้องหาอุบายวิธีการไป

ครูบาอาจารย์อยู่ในป่าในเขา เป็นอย่างนี้ตลอดไป เวลามันทุกข์ยากขึ้นมา มันก็น้อยเนื้อต่ำใจ สิ่งนี้น้อยเนื้อต่ำใจนั้นคือกิเลส มันมีอำนาจเหนือกว่าเราแล้ว ถ้ากิเลสมันอำนาจ มันมีความน้อยเนื้อต่ำใจ เราจะถอยกรูดๆ เลย แล้วการประพฤติปฏิบัติมันก็เป็นสักแต่ว่า เราต้องใช้อุบาย ใช้ปัญญาวิธีการมา เราจะชำระกิเลส เรื่องความทุกข์ที่มันเกิดตาย เกิดตาย มันเป็นความทุกข์มาก

ในเมื่อมีความทุกข์มาก เราต้องหาอุบาย เราถึงเข้ามาหาในที่เปลี่ยว ในที่วิเวกอย่างนี้ เพื่อจะเข้าต่อสู้กันในชัยภูมิ ชัยภูมิเป็นกายกับใจ ถ้าอยู่ในที่คลุกเคล้า อยู่ในหมู่

คณะ มันมีความนอนใจ มันมีความนอนใจของมัน มันไม่มีความตื่นตัว เราถึงต้องหลีกเร้นมาอยู่ป่าอยู่เขา จะอยู่ป่าอยู่เขาเพื่อการปฏิบัติ นี่เป็นชัยภูมิ

ป่าเขาเป็นชัยภูมิอันหนึ่งในการต่อสู้กับกิเลส สิ่งที่ต้องสู้กับกิเลสมันไม่ออกไปเกาะเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ถ้าอยู่ที่อุ่งใจ นอนใจ มันนอนใจแล้วมันก็ออกไป มันจะมีความคิด กิเลสมันจะสบาย มันจะคิดตามสบายของมัน มันไม่ตื่นตัว แต่เราเข้าป่า ชัยภูมิอันนั้นส่วนหนึ่ง ทำให้เราตื่นตัวกับเรา สติมันจะพร้อมตลอดไป เพราะอันนี้มันมีสิ่งที่ว่า มันไม่นอนใจ เพราะมันจะมีภัยขึ้นมา มันจะระวังตัว นั่นละชัยภูมิ เรื่องของสถานที่เป็นชัยภูมิอันหนึ่ง

เรื่องของกายกับใจ เป็นชัยภูมิโดยสัจจะความจริง คนเราเกิดมามีกายกับใจ แล้วเอากายกับใจนี้อยู่กับโลก สร้างโลกขึ้นมาตามประสาโลกของเขาไป นั่นก็ใช้กายกับใจเหมือนกัน แต่กายกับใจของเขานั้นใช้ไปโดยที่ว่าเขาไม่ได้เติมพลังอันต่อไปเห็นใหม่ บุญกุศลถ้าสร้างขึ้นมา ก็เกิดเป็นบุญกุศล เกิดดีขึ้นมา แต่สิ่งที่เขาใช้ต้องหมดไป

“คนเราเกิดมามีความพลัดพรากเป็นที่สุด” ชีวิตนี้ดับที่สุดเลย เกิดมา ตั้งแต่เกิดแล้วมีลมหายใจอยู่ โอกาสของเรามี เราใช้วันเวลาของเรากลับมาประพฤติปฏิบัติ กายกับใจของเราจะประพฤติปฏิบัติเพื่อจะพ้นจากทุกข์ นั่นละเป็นชัยภูมิอันหนึ่ง ที่ว่าเอากายกับใจนี้มาค้นคว้า มาพิจารณา เพราะอันนี้มันจะเกิดปัญญา ฐานของปัญญาเกิดที่นี้

สิ่งปลูกสร้างต่างๆ ถูกสร้างลงบนดิน ต้นไม้ต่างๆ เกิดขึ้นบนดิน นี่เหมือนกัน สิ่งที่เกิดกับกิเลสเกิดขึ้นกับใจ แล้วสัมผัสสมาธิย้อนกลับมาพิจารณาใจ ใจเกาะเกี่ยว พิจารณากายก็สะท้อนใจ เพราะใจนี้เป็นผู้พิจารณากาย กายนี้ตั้งได้ สัมมาสมาธิเกิดขึ้นมาแล้วนุ่มไป ถ้าไม่เกิดนะ คนเราถ้าไม่มีอำนาจวาสนา “เขาว่าเห็นกายๆ เห็นอย่างไรหนอ?”

เรานั่งปฏิบัติมา แต่ไหนแต่ไรเราไม่เคยเห็นกายสักทีเลย แต่ถ้าจิตสงบมีวาสนา มันจะเห็นเป็นก้อนเนื้อนะ ก้อนเนื้อแดงๆ ก็ได้ จะเห็นเป็นก้อนเนื้อที่ว่าเป็นของเน่า ของบูด ของเสียก็ได้ สิ่งต่างๆ นี่มันเกิดขึ้นมาให้เป็นปัจจุบันธรรม

สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปัจจุบันธรรม เห็นครั้งแรกจะสะท้อนใจมาก สิ่งที่สะท้อนใจมาก เพราะนั้นเห็นจากตาของใจ ไม่ใช่เห็นตาของเรา ตาเนื้อเห็นกันทุกวัน เห็นสิ่งต่างๆ

ยิ่งเห็นยิ่งสะสมสิ่งที่เป็นกิเลส สะสมกิเลสว่า เราทำไมเกิดมาแล้ว ถ้าเราดีกว่าเขาก็มีความพอใจ มีความทะนงตน ถ้าเราเกิดมาต่ำต้อยกว่าเขา เราก็มีความเสียใจ ความฟุ้งกับความแพบของใจมันจะเกิดตลอดเวลา

แต่ถ้าเห็นสภาวะภายใน มันจะเห็นเป็นส่วนบุคคล เป็นความเห็นของเราเกิดขึ้นมา ถ้าไม่เห็น ต้องรำพึงไป ถ้าเห็นจะเห็นสิ่งนั้น กายกับใจเป็นขั้วภูมิ กิเลสเกิดที่นี้ กิเลสเกิดขึ้นมาเพราะความหลงของเรา ความหลงของเรามันถึงบังตาไว้ จิตได้สำนึกเกาะเกี่ยว แต่ความรู้สึกบนผืนผิวเป็นชาวพุทธของเรา “กายไม่ใช่เรา.. ตายแล้วก็ต่างคนต่างไป..” นั่นเป็นอารมณ์ เป็นความรู้สึก เป็นคำพูด แต่จิตได้สำนึกมันเกาะเกี่ยว จิตได้สำนึกนี่คือผงเข้าตา

ผงเข้าตาเห็นไหม กิเลสมันอยู่ที่ใจ มันเป็นสิ่งนี้ มันเกาะเกี่ยวกับสิ่งนี้ วิปัสสนาคือการแยกแยะ ตั้งให้เป็นกายขึ้นมา ให้มันแปรสภาพ ถ้ามันมีกำลังมันจะแปรสภาพไปให้เป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ให้มันเป็นไปตามอำนาจของมัน มันจะเผาผลาญสิ่งนั้นไป มันจะเริ่มเห็นใจ

พอเห็นเมื่อไหร่ก็สะท้อนใจเมื่อนั้น ถ้าสะท้อนใจเมื่อนั้น นั่นคือปัญญา “โลกุตระปัญญา” ปัญญาโดยจิตได้สำนึก โดยปัญญา โดยมรรค โดยภาวนามยปัญญา เห็นสภาวะความเป็นอนิจจัง ความเป็นอนัตตา ความเป็นที่พึ่งไม่ได้ สิ่งนี้พึ่งไม่ได้ สิ่งนี้อาศัยไม่ได้ สิ่งนี้อาศัยไม่ได้ แล้วเราทำไมอาศัยมันมาตั้งแต่ภพชาติไหน การเกิดและการตายคือการอาศัยกันมา

เกิดในสถานะไหนก็อาศัยชาตินั้น ภพชาตินั้นตายไปก็เกิดใหม่ เกิดอยู่อย่างนี้ตลอดไป สร้างบุญกุศลก็สร้างขึ้นมาเพื่อจะประพาศปฏิบัติปฏิบัติอยู่ที่นี่ การประพาศปฏิบัติ การเห็นอันนี้ เห็นสภาวะตามเป็นจริง ปล่อยให้มันเป็นไป พอเห็นแล้วถ้ามันปล่อย มันจะเว้งว่างขนาดไหน พยายามทำความสงบของใจเข้าไป มีความสุข ดิสุข ดิสุขส่วนหนึ่งเดียวมันก็คลายออก สิ่งที่คลายออก จะรับรู้สิ่งต่างๆ มันสะท้อนใจมาก พอสะท้อนใจขึ้นมาก เราก็สะท้อนใจ สะท้อนใจคือความฟุ้งมันเกิดใจ

ความสะท้อนใจเหมือนกับน้ำ น้ำขุ่นนอนอยู่ในแก้ว โคลนจมอยู่ในแก้ว เวลามันสะท้อนขึ้นมา มันก็ฟุ้งขึ้นมา อันนี้ก็เหมือนกัน ถ้ามันปล่อยครั้งคราว ปล่อยครั้งคราว

มันไม่สรุป เราต้องย่ำแล้วย่ำเล่า การคราดการไถต้องทำตลอดไป อูบายวิธีการมันต้องจุ่มตลอดไป จะเข้าที่มุ่มอับขนาดไหน จะเข้าจนมุ่มขนาดไหน ปัญญามันเกิดตรงนี้ เราก็แยกแยะขึ้นไป พยายามทำเข้าไป ใช้ความศรัทธา ความจงใจของเรา เรามีความจงใจ มีความตั้งใจ แล้วเราพยายามทำของเรา เหนื่อยทุกข์ยากขนาดไหน ทุกข์อันนี้จะพ้นจากกิเลสละ ทุกข์อันนี้เป็นความจริงนะ

ถ้าเรามีความเพียรชอบ เวลามันเกิดความสุข มันมีการปล่อยวาง เราจะมีความสุขใจมาก แล้วมันจะเห็นคุณค่าว่า อันนี้เป็นความเพียรชอบ แต่เวลามันทุกข์ขึ้นมา มันไม่บอกว่าเป็นความเพียรชอบ มันจะว่าอันนี้เป็นความทุกข์ “ทำไมเราต้องทุกข์ยากหนอ ทำไมเราต้องทุกข์ยากหนอ..”

ย้อนกลับไปองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสิ สลบถึง ๓ หน ประพฤติปฏิบัติ สลบถึง ๓ หนนะ สลบแล้วฟื้น ถ้าไม่ฟื้นก็ตายไป ทุ่มกันขนาดนั้น องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของเรา เป็นผู้ก้าวเดินนำหน้าเราไป ยังต้องทุ่มขนาดนั้น แล้วเราเป็นใคร เราก็เป็นสาวก เป็นสาวกะ ผู้ได้ยินได้ฟัง จะเดินตามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ได้ มันก็ต้องสร้างกำลังใจ

ถ้าเราย้อนกลับมากำลังใจมันจะเกิด องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เป็นมนุษย์เห็นไหม เราก็เป็นมนุษย์ มนุษย์เหมือนกัน แต่การประพฤติปฏิบัติ อานาจาสนา ต่างกัน เราเป็นสาวก สาวกะ ได้ยินได้ฟังนะ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่มีครู ไม่มีอาจารย์ ต้องใช้ปัญญา ต้องใช้สมมุตตรัสรู้ด้วยตนเอง คั่นคว่ำเอง ทุกข์ยากกว่า เห็นไหม พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า ต้องคั่นคว่ำเอง ไม่มีตำราเลย แต่เรานี้มีตำราอยู่ เพียงแต่ว่าลองผิดลองถูกเท่านั้น

การลองผิดลองถูกนี้ มันเป็นการประพฤติปฏิบัติไป ก้าวเดินไปอย่างนั้น ล้มลุกคลุกคลานเท่าไร ก็เปลี่ยนแปลงวิธีการ มันจะเป็นอนิจจังตลอดไป สิ่งนี้เป็นอนิจจัง เพราะเป็นสภาวะของกาย มันจะเป็นอนิจจัง มันจะเป็นอนัตตา มันจะแปรสภาพอยู่อย่างนั้น แล้วมันลึกลับมาก มันแปรสภาพแต่ละครั้งๆ นี้ไม่เหมือนกัน อูบายของเราก็ต้องไม่เหมือนกัน เราต้องใช้อูบายใหม่

สิ่งที่เป็นอย่างใหม่ ใช้ของใหม่ตั้งขึ้นมา แล้วมันขึ้นไปมันจะตั้งขึ้นมาได้ สงบขึ้นมาแล้วตั้งใจขึ้นมา ทำได้.. ทำได้เพราะครูบาอาจารย์เคยทำมา ถ้าจิตมันสงบ มันชำนาญแล้ว มันจะตั้งไว้ตลอดไป ตั้งไว้จนขนาดที่ว่า มันโสดขนาดไหน มันเป็นความใสอย่างนั้น ต้องใช้ปัญญาแยกออกไป แยกออกไป ถ้าปัญญาเกิดขึ้นมา สิ่งนี้มันขึ้นไป มันต้องเดินพร้อม การงานชอบ ความเพียรชอบ แล้วความดำริ ปัญญาที่ความเห็นชอบมันจะเกิด

สิ่งที่ความเห็นชอบมันเกิดขึ้นมา มันปล่อยวาง ปล่อยวางจนถึงที่สุดแล้วมันจะปล่อยขาดเลย “จิตนี้เป็นจิต กายนี้เป็นกาย ทุกข์นี้เป็นทุกข์” แยกออกไปเลย เราได้เขียนพงออกจากตาส่วนหนึ่ง สิ่งนี้ก็เลสอย่างหยาบ พงอย่างหยาบเราเขียนออกไป เขียนออกไปจากใจเลย ใจจะวางสิ่งนั้น โดยตามความเป็นจริง มันเกิดขึ้นมาเป็นสัจจะเกิดขึ้นมาจากใจ สักกายทิฎฐิ ๒๐ ขาดออกไปจากใจ ใจจะปล่อยวางสิ่งนั้น เว้งว้างออกมา สุขอันนี้เป็นความสุขอันประเสริฐมาก

สิ่งที่มีความสุขอันประเสริฐเพราะอะไร เพราะเราเขียนพงออกจากตา การเขียนพงออกจากตานี้ มันพ่นออกไป อันนี้ก็เขียนกิเลสออกจากใจส่วนหนึ่ง ถ้าจะเกิดอีก ก็เกิดอีก ๗ ขาดเท่านั้น มันเป็นการยืนยันในใจ ใจของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ เห็นสิ่งนี้แล้วมันจะเกิดขึ้นมาพร้อมกันนะ เพราะสัจธรรมเห็นไหม ธรรมนี้เป็นของประเสริฐมาก ธรรมชาตินั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาวะไป

แต่ธรรมอันนี้มันรู้ขึ้นมาโดยความเป็นจริง มันจะรู้ขึ้นมาโดยสัจจะ โดยปัจเจกตั้งแล้วจะเห็นด้วยว่า เรานี้จะเกิดอีกกี่ชาติ จะรู้ตามขึ้นมาในหัวใจนั้นเลย มันจะมีความสุขได้อย่างไร สุขเพราะมันเป็นความจริงของหัวใจ แต่เดิมนี่เป็นการคาดการหมาย จิตนี้มีความสุข มีความสุขขึ้นมาในหัวใจขึ้นมา มันก็เป็นความสุข สุขก็มีก็มีความลงเล สงสัยพร้อมตลอดไป

สิ่งที่มีความลงเลสงสัยเป็นวิจิกิจฉาเห็นไหม วิจิกิจฉา สิลัพพตปรามาส มันเป็นสิ่งที่จะต้องขาดไปจากการปล่อยวางของกายอันนี้ ถ้ามันไม่มีวิจิกิจฉา จะมีความลงเลสงสัยตลอดไป นั่นไม่ใช่สิ้นสุดกระบวนการของการวิปัสสนา โลกุตระธรรมมันต้องพ้นออกไปจากความลงเลสงสัย สิ่งที่สงสัยจากใจนี้ขาดออกไปจากใจ ไม่มีความสงสัยจาก

สิ่งนั้นเลย นั่นเป็นสิ่งที่มีความจริงขึ้นมา ถึงมีความสุข แล้วการประพฤติปฏิบัติมันก็ต้องก้าวเดินไป เวลามันยาก มันยากตรงนี้ ยากตรงที่ว่าเริ่มต้นนี้ แต่พอมันเห็นสภาวะอย่างนี้แล้ว มันมีความตั้งใจ แล้วสติมันก็มีอยู่แล้ว

สิ่งที่เป็นสติขึ้นมามันจะทำให้ความสงบของใจนี้สูงขึ้น มันจะทำให้ ผงที่ละเอียด ผงที่หยาบมันก็มี ผงที่เป็นอย่างกลางก็มี สิ่งทีละเอียดเห็นใหม่ มันเป็นมรรค ๔ ผล ๔ เราถึงต้องก้าวเดินไป สิ่งทีก้าวเดินไปเพราะจะต้องเอาสิ่งนี้ออกจากตาเราให้หมด มันเป็นสิ่งที่ละเอียดขึ้น ไป เราถึงต้องใช้ความสุ่ม ต้องใช้ความรอบคอบของใจ เพราะเป็นงานของใจ

การประพฤติปฏิบัตินี้เป็นงานของใจ ใจเราเท่านั้นเป็นการต่อสู้กับกิเลส ต่อสู้ะ มันมีความสุข มันไม่ถึงกับติดมากเพราะอะไร เพราะมันยังเป็นสิ่งที่หยาบๆ อยู่ มันยังเห็นกายได้ กายนี้ยังมีอยู่ ถ้าเราจิตสงบขึ้นมา มันจะเห็นสภาวะของกาย จับต้องสิ่งทีว่าเป็นกายได้ ถ้าจับต้องสิ่งทีเป็นกายได้ มันจะจับต้องได้ จับต้องอย่างนี้ มันก็พิจารณาเป็นอุปาทาน

สิ่งที่เป็นอุปาทานของใจ ใจยังมีอุปาทานอยู่ ยังยึดสิ่งนี้อยู่ การปล่อยวางนี้ มันปล่อยวางโดยสังขธรรม “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นต้องดับไปเป็นธรรมดา” นี่เห็นใหม่ สภาวะธรรมทีเห็นความเป็นจริง เห็นความเกิดดับเป็นธรรมดา นี่มันปล่อยวางมา แต่สิ่งทีว่ากิเลสอันละเอียด เชื้ออันลึกอันนั้น มันออกมาพร้อมกับผงทีติดอยู่ ผงทีติดอยู่ในตามันเป็นสิ่งที่ละเอียดอยู่ เราถึงต้องค้นคว้า ถ้าจับได้ มันก็จะวิปัสสนาได้ ถ้าจับไม่ได้มันก็ต้องค่อยๆ ค้นคว้าเข้าไป เป็นการสาวเข้าไปหา ทวนกระแสเข้าไป ทำลายให้มันออกไปจากใจ

สิ่งที่ออกไปจากใจ มันก็จะเป็นการเจริญขึ้นมา ธรรมะเจริญ เห็นใหม่ วุฒิภาวะของใจ ใจพัฒนาขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มรรค ๔ ผล ๔ วุฒิภาวะแต่ละชั้น แต่ละภูมิของใจ ภูมิจิต ภูมิธรรม ของคนไม่เท่ากัน ภูมิจิต ภูมิธรรม ของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติก็ไม่เท่ากัน ไม่เท่ากันเพราะว่ามีความสูง ความต่ำ ต่ำตรงนี้ ต่ำเป็นปุถุชน ต่ำเพราะไม่รู้สิ่งใดเลย ต่ำเพราะมีขั้นตอนส่วนหนึ่ง ต่ำเพราะเห็นสภาวะกายแยกออกไป “กายไม่ใช่เรา เราไม่ใช่

กาย” สิ่งนั้นแยกออกไป มันจะเข้ามารวมกันอีก มันเป็นไปไม่ได้ เพราะมันเป็นอกุปปะ
สิ่งนี้จะกินไปอยู่สถานะเหมือนเดิมอีกไม่ได้เลย สิ่งนี้จะเจริญก้าวหน้าไปตลอด

ถ้าไม่ประพฤติกุปฏิบัติ เช่นนางวิสาขาไม่ประพฤติกุปฏิบัติต่อไป ก็ตายไปพร้อมกับ
ความเป็นโสคาบัน แล้วก็ต้องเกิดอีก แต่ก็ถึงที่สุดได้ ต้องถึงที่สุด อย่างมากอีก ๗ ชาติ
เท่านั้น แต่พระอานนท์ประพฤติกุปฏิบัติตลอดไป เพราะองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า
บอกว่า “อานนท์ เมื่อเราตถาคตปรินิพพานไปแล้ว พระอานนท์จะเป็นพระอรหันต์
ขึ้นมา” พระอานนท์ถึงพยายามประพฤติกุปฏิบัติจนถึงที่สุดได้ ถึงที่สุดของการสิ้นจาก
กิเลสไป

แต่ของเรา เราประพฤติกุปฏิบัติ เราก็คงอาศัยอำนาจาสนา อำนาจาสนาของคน
ไม่เหมือนกัน จริตนิสัยของคนก็ไม่เหมือนกัน ประพฤติกุปฏิบัติพิจารณาภายในนั้นก็
พิจารณาภายใน ถ้าประพฤติกุปฏิบัติพิจารณาจิต ประพฤติกุปฏิบัติพิจารณาเวทนา พิจารณา
ธรรม “กาย เวทนา จิต ธรรม” เป็นสติปัฏฐาน ๔

สิ่งที่เป็สติปัฏฐาน ๔ นี้เป็นฐานที่งานจะก้าวเดินได้ จำต้องสิ่งนี้เป็นการก้าว
เดิน ถ้าเราทำความสงบของใจ มันมีความสว่าง มีแสงสว่าง มีสิ่งต่างๆ เราไปติดข้องสิ่ง
นั้นว่าอันนั้นเป็นงาน มันก็จะทำให้เราออกเห็นใหม่ นั่นละกิเลสอย่างละเอียด มันพลิก
เพลงได้ พลิกเพลงให้เราพุ่งจิตออกมาจากการทวนกระแสเข้าไปวิปัสสนา วิปัสสนามัน
ใช้ปัญญา มันถึงจะเป็นงาน งานของวิปัสสนาเห็นใหม่ งานของปัญญาไม่มีขอบเขต

งานของการทำความสงบของใจ การกำหนดคำบริกรรมนี้มีขอบเขต ขอบเขต
ของการกำหนดให้จิตนี้สงบเข้ามา สงบเข้ามาเป็นฐาน ถ้าจิตสงบขึ้นมาเป็นสัมมาสมาธิ
มันก็เป็นฐานที่ทำให้สติพร้อม เป็นงานชอบ เพียรชอบขึ้นมา ถ้างานชอบ เพียรชอบ
ขึ้นมา มันก็จะเป็นมรรค เป็นขั้นของปัญญา ขั้นของความสงบ ขั้นของคำบริกรรม นี่มี
ขอบเขต

แต่ขั้นของปัญญามันไม่มีขอบเขต เพราะมันพลิกเพลงได้ พิจารณาภายใน คราวนี้
พิจารณาภายในแล้วมันมีความปลอดโปร่ง มีความปล่อยวาง แล้วพิจารณาอีกมันไม่ติด มัน
เกิดเวทนาขึ้นมา ก็จับเวทนาได้ “กาย เวทนา จิต ธรรม” สิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ แต่ถ้ามันถนัด

มันมีอีกส่วนหนึ่ง ถ้าถนัดในกายก็จะมีกาย ถนัดในจิตมันก็จะป็นจิตตลอดไป สิ่งที่เป็นจิตเห็นใหม่

แต่บางองค์ก็ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น บางองค์พิจารณากาย พิจารณาจิตย้อนไปย้อนมาได้ แต่ละชั้นตอน ย้อนไปหมายถึงเวลาที่พิจารณา มันสิ้นสุดกระบวนการ มันปล่อยวาง แล้วพิจารณาใหม่ แต่ถ้าพิจารณาอย่างต่อเนื่อง กายนอก ภายใน ภายในกาย ต่อเนื่องกันไปก็ได้ จิตเห็นใหม่ จากชั้นนอก ชั้นร้ออย่างหยาบ ชั้นร้ออย่างละเอียด ชั้นร้ออย่างกลาง ชั้นร้ออย่างละเอียด แล้วถึงตัวของจิต ตัวของจิตนั้นเป็นปัจจุการ มันยังเป็นละเอียดเข้าไปใหญ่เลย

มันเป็นเรื่องของพิจารณาจิต พิจารณาอาการของใจ มันละเอียดเป็นชั้นเป็นตอน เข้าไป สิ่งนี้มันเป็นเครื่องมือของกิเลส ของใจ ของอวิชา สิ่งที่เป็นอวิชาอาศัยสิ่งนี้เข้าไปยึดสิ่งนี้ต่างๆ แล้วเอาสิ่งนี้เป็นเครื่องมือขึ้นมา เราถึงต้องทวนกระแสละสิ่งนี้เข้าไป ถ้าละสิ่งนี้เข้าไปก็แยกได้ จับสิ่งนี้ได้ ถ้ามันขาด มันปล่อยวาง มันก็เหมือนกับเขี่ยผงออกจากตาเป็นชั้นเป็นตอน ถ้ามันไม่ขาด มันก็เหมือนวิธีการที่เราใช้ปัญญา มันก็เป็นการพยายามต่อสู้กัน พยายามใคร่ครวญกัน ปล่อยสิ่งนี้ บ่อยครั้งเข้า ด้วยปัญญาของมรรคเห็นใหม่

ด้วยปัญญา มัชฌิมาปฏิปทา มันจะเป็นปัญญาญาณ เป็นภาวนามยปัญญา มันจะหมุนออก จะหมุนไปด้วยความเพียรของเรา ถ้าความเพียรเราสมบูรณ์ ความเพียรเราพร้อม มันจะรวมตัว พอรรวมตัวมรรคสามัคคี ชำระกิเลสขาด จะปล่อยสิ่งนี้เลย “กายเป็นกาย จิตเป็นจิต” ความแว้งว้าง ตรงนี้ติดได้ ถ้าติดเห็นใหม่ แต่เดิมข้างล่างนั้นไม่ติด เพราะมันหยาบ

แต่สิ่งที่ละเอียดนี้มันติด มันติดแล้วเราไม่เข้าใจ สิ่งที่ไม่เข้าใจนะ ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเวลาฟังครูบาอาจารย์เทศน์ ฟังครูบาอาจารย์แสดงธรรม จะมีความเข้าใจ มีความเปรียบเทียบตลอดเลย แต่ถ้าให้เราคิดเอง ทำไมเราคิดเองไม่ได้ เพราะตรงนี้

เพราะว่าเราไม่สามารถเห็นสภาวะเป็นชั้นเป็นตอนของเรา เรามีแต่ความคาดหมาย มันดันเดาคาเดาหมายไป มันถึงคิดว่าสิ่งนี้เป็นธรรม เพราะมันแว้งว้าง มันปล่อยวางแล้วมันติดไปหมด ว่างไปหมดเลย มันจะแว้งว้างมาก มีความสุขมาก ติดตรงนี้แล้ว

เข้าใจว่า “นี่เป็นที่สิ้นสุดแล้ว” แต่นี่คือจิตมันปล่อยจากชั้นอื่นอย่างกลางเท่านั้น แล้วมันจะปล่อยวาง มันจะมีความลึกกลับ

เวลาจิตมันติด ติดอย่างนั้น ติดเพราะเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นผล มัน โคนอวิชชาหลุด ตัวของจิต พออวิชชาโคนมันหลุด มันเชื่อ เพราะอวิชชาคือเรา สิ่งที่เป็นความอวิชชา กล่อมนี้เราเชื่อ แต่ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดเป็นคราวๆ เราพยายามประพฤติกปฏิบัติขึ้นมา ปัญญามันเกิด พอปัญญามันเกิดมันจะชำระแยกออก เรา จะมีความเวิ้งว้าง มีความเข้าใจ มันจะมีความสุขเป็นครั้งคราวเห็นไหม นี่ธรรมชาติเกิดเป็น ครั้งคราว

แต่เราฝึกฝนจนมีความชำนาญ เราพยายามต้องฝึกฝนของเรา จนมีความชำนาญ ถ้าสิ่งนี้เป็นความชำนาญ มันจะเริ่มสังเกตสงสัยว่าเราจะก้าวเดินต่อไปอย่างไร สิ่งที่เราจะ ก้าวเดินต่อไป เพราะสิ่งนี้มันเป็นการคร่อมอยู่เฉยๆ กดไว้มันก็เป็นความว่าง เรารักษาไว้ มันก็เป็นความว่าง ถ้าเราไม่รักษาไว้ สิ่งนี้ก็จะเป็การมาราคะ

สิ่งที่เป็นการมาราคะนี้อยู่ข้างหน้านะ ถ้าเราจับต้องได้ เราเห็นนะ เราค้นคว้าเจอสิ่ง นี้ ข้าศึกใหญ่จะโหมใส่เราเลย แต่ถ้าเราจับต้องไม่ได้ มันจะไม่เห็น มันแปลกมหัศจรรย์ ขนาดนั้น สิ่งที่เป็นข้าศึก ที่รุนแรงมาก เหมือนกองทัพใหญ่ๆ ที่จะเข้ามาล้อมตีเมือง เขา ต้องเคลื่อนไหวด้วยอาการสงบ ไม่ให้ใครรู้ตัว ต้องเคลื่อนไปโดยไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามจับ ได้ ต้องเล็ดลอดไป นี่ก็เหมือนกัน มันอยู่ในหัวใจของเรา แล้วมันสนิทมาก มันเชื่อ มัน พุคขึ้นมาเราจะเชื่อมั่นว่าสิ่งนี้เป็นไป แล้วมันมีสิ่งที่เป็นเครื่องยืนยันก็คือความสุขของเรา ใจ

ความสงบของใจมันมีอยู่โดยพื้นฐาน เพราะจิตมันปล่อยวางกิเลสมาเป็นขั้นเป็น ตอน ถ้าเราตายไป มันก็เสียโอกาส โอกาสที่เราควรจะประพฤติปฏิบัติทำลายกามนี้ ออกจากใจ ถ้าทำลายกามนี้ออกจากใจ เราจะไม่เกิดในกามภพ แต่ถ้าเราไม่ทำตรงนี้ คนที่ ตายไป เกิดเป็นเทวดาก็เป็นเทวดาอริยบุคคล กับเทวดาปุถุชน

การเกิดเป็นเทวดามันก็มีเทวดาอริยบุคคล กับเป็นเทวดาปุถุชน เพราะคุณ ธรรมคุณงามความดีเหมือนกัน แต่พื้นฐานของใจต่างกัน เพราะการชำระกิเลสออกมา

เป็นชั้นเป็นตอน พื้นฐานของใจ วุฒิกาวะของใจต่างกัน ต่างกันโดยปัจจัยจัดตั้ง โดยใจดวงนั้น ไม่ได้ต่างกันโดยครูบาอาจารย์เป็นผู้ให้คะแนน หรือครูบาอาจารย์เป็นคนบอก

ครูบาอาจารย์ถ้าพูดถึงเหตุผลที่ไม่สมควรที่จะเข้าใจ ครูบาอาจารย์พูดผิดก็ได้ เพราะว่าอะไร เพราะเหตุผลนั้นมันไม่สมบูรณ์ วินิจฉัยไม่สมบูรณ์มันก็คาดหมายผิดได้ ถ้าเหตุผลนั้นสมบูรณ์ มันจะพูดโดยสมบูรณ์ เวลาสื่อสารธรรมะกัน มันมีการพลาดพลั้งได้ พลาดพลั้งเพราะการสื่อสารมันยังไม่จบ แต่ถ้าการสื่อสาร ชักจนที่ว่ามันปล่อยอย่างไร เวลา มันพลิกไป อาการของผลมันจะพูดได้ ผลว่ามันปล่อยมาเป็นชั้นเป็นชั้นขึ้นมา แล้วปล่อยต่อไป ต่อไปถ้ามีอีกก็เป็นกามราคะ ถ้ามันไม่มีอีก นี่มันก็ติดอยู่ ๒ ชั้น ติดตรงนี้นี่มันติดติดเพราะความที่เราเชื่อ เราเชื่อใจของเรา

ถ้าเราเชื่อใจของเรา เราถึงไม่เห็นผงในตาของเรา ความรู้สึกเห็นใหม่ ว่าแต่โลกเขา โลกจากภายนอก เขาใช้ชีวิตของเขา เขายังไม่รู้ว่สิ่งนั้นเป็นกิเลส แต่เราพิจารณาเข้ามา เราปล่อยวางเข้ามา มันละเอียดอ่อนเข้าไป มันถึงว่าเป็นปัจจัยจัดตั้ง ถึงเห็นโทษของกิเลส กิเลสนี้ละเอียดอ่อนมาก ลึกกลับซับซ้อนมาก ธรรมะขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้าทำลายมัน ทำลายกิเลสในใจของเรา แล้วมันเกิดขึ้นไม่ได้จากพลังงานของเรา นะ เกิดขึ้นมาจากสัมมาสมาธิ เกิดขึ้นมาจากใจที่มีพลังงาน

พลังงานของใจมันใช้ไปทุกวันๆ ใช้อยู่อย่างนี้ จนกว่าเราจะตายไป ตายไปก็เกิดสถานะใหม่ จิตนี้มันมีพื้นฐานมันก็เกิดสิ แต่ถ้าเราคิดมาเราย้อนกลับเข้ามา พลังงานนี้เราสะสมขึ้นมา ให้เป็นสัมมาสมาธิ ให้เป็นพื้นฐานขึ้นมา แล้วค้นคว้า เอาใจขึ้นมา ค้นคว้าแยกออกไป ถ้าแยกออกไป ถ้าเห็นกายจะเป็นอสุภะ ถ้าเห็นจิตมันจะเป็นกามราคะ

สิ่งที่เป็นกามราคะ นี่ผงอันละเอียดเพราะ “ขันธไม่ใช่จิต จิตไม่ใช่ขันธ” ผงอันละเอียด มันเป็นละเอียดมาก แล้วมันจะเอาออกได้ยาก เพราะอะไร เพราะมันเคลื่อนตัวตลอดเวลา มันเคลื่อนตัวไป มันมีชีวิต มันพลิกแพลงเพื่อจะรักษาชีวิตของมันไว้ กิเลสมันมีอำนาจเหนือใจ สิ่งที่ควบคุมใจ พลังงานของปัญญา ถ้าจับได้แล้วถึงต้องต่อสู้กัน แล้วล้มลุกคลุกคลานนะ จะล้มลุกคลุกคลาน แพ้บ้าง ชนะบ้าง ตลอดไป

สิ่งที่เริ่มต้นจะเป็นฝ่ายแพ้ก่อน แพ้เพราะว่าต่อสู้แล้ว มันต่อสู้ไม่ได้ ต่อสู้ไม่ได้ หมายถึงว่า ปัญญามันไม่ก้าวเดิน ไม่มีกำลังเลย จับอสุภะตั้งไว้มันก็ล้มลุกคลุกคลาน อสุ

กะตั้งไว้ไม่ขัด ต้องกลับมาสัมผัสสมาธิ พยายามตั้งความสงบของใจ ถ้าพลังงาน... อสุภะ จะตั้งขึ้นมา จะใสขนาดไหน จะเป็นขนาดไหน ให้มันเป็นไป แล้วของมันเคลื่อนตัวไป มันแปรสภาพไป สิ่งนี้มันแปรสภาพไป มันเอื้อมออกไปด้วยน้ำเลือนน้ำหนองของมัน ถ้ามันเห็นสภาวะแบบนั้น

ถ้ามันใส มันเป็นเพราะกำลัง กำลังของสัมผัสสมาธิมันทำให้ใส ใช้ปัญญาแยกออกไป สิ่งนี้มันจะแยกออกไป แล้วมันจะสลดสังเวช มันจะปล่อยวาง ปล่อยออกไปจากใจ ถ้าปัญญามันก้าวเดิน มันจะเริ่มปล่อยออกไป ถ้าปัญญาเราไม่ก้าวเดิน ขณะที่ปล่อยเป็นครั้งเป็นคราว แต่ก่อนเวลาที่มันจะปล่อยเป็นครั้งเป็นคราว เราพยายามต่อสู้ พยายามสร้างฐาน ตรงนี้.. มันทุกข์ ทุกข์เพราะตรงนี้ ทุกข์ตรงพยายามทำความสงบของใจ ตั้งให้จิตนี้ตั้งมั่น พยายามทำพลังงานของมัน ทุกข์เพราะสร้างพลังงาน

สิ่งที่เป็นพลังงาน พลังงานของมันก็ยับยั้ง ยับยั้งแล้วให้สิ่งนี้แปรสภาพ เรื่องของอสุภะ มันเป็นธรรมชาติอยู่อย่างนี้อยู่แล้ว เพราะสิ่งนี้มันเกิดโดยที่มันเป็นของชั่วคราว สิ่งที่เป็นของชั่วคราว มันต้องแปรสภาพ มันต้องทำลายไป มันไม่มีอายุขัยยืนอยู่โดยเป็นอัตตะอิตตาทหอก มันแปรสภาพตลอดไป แล้วเราอาศัยอยู่ชั่วคราว เพียงแต่ความพอใจของเรา เราพอใจกับชีวิต เราพอใจกับสิ่งนี้ แล้วกิเลสพาให้พอใจด้วย

กิเลสมันเป็นสิ่งที่มีความเห็นอกว่า มันก็ทำให้ผัดวันประกันพรุ่งไปเรื่อย เวลาเราทำขึ้นมาะ เมื่อนั้นก็ได้ เมื่อนี้ก็ได้ เพราะอะไร เพราะเวลามันเข้าทำงานมันต้องใช้พลังงาน มันต้องใช้สติ การทำงานทุกงาน ขึ้นชื่อว่างาน งานทางโลกก็ต้องอาบเหงื่อต่างน้ำ งานในการประพฤติปฏิบัตินี้อยู่ปากตาย ฟากความตายนะ เวลามันเกิดขึ้นมา เวลาเราอดนอนผ่อนอาหารขึ้นมา มันจะบอกเลยว่า “เราต้องตายนะ เราต้องตาย..” ถ้าเราใช้ปัญญาใคร่ครวญมัน มันก็ทำให้เห็นเป็นสิ่งที่ เป็นโทษ เห็นอาหาร เห็นเครื่องดำรงชีวิตนี้เป็นโทษ เพื่อจะให้ตายจริงๆ

กิเลสนี้ เวลาเราเห็นไม่ทันมัน มันก็หลอกอย่างหนึ่ง เวลาเราตามไป มันก็หลอกอย่างหนึ่ง มันพลิกแพลงวิธีการหลอกของมัน เป็นใหม่ตลอด เพราะมันเป็นเรา พลิกแพลงว่าสิ่งนี้ถ้าเราทำเกินไป เราจะต้องตายไป มันก็กลัวตาย ก็แพ้มันซะ ถ้าแพ้มันกิเลส มันก็เข้มแข็งขึ้น กว่าเราจะกลับมาต่อสู้มันอีก กว่าเราจะเข้ามาต่อสู้ ให้มันสงบ ให้มัน

อ่อนตัวลง จนกว่าให้ปัญญาเราก้าวเดินได้ มันจะเป็นความทุกข์ของเรามากเลย เพราะเรา
 เหลอไ้

เราเหลอ เราเสียท่ากิเลสหนหนึ่ง กิเลสมันก็จะม้อ่านาจอเหนือเรา พอมีอ่านาจอ
 เหนือเรา มันก็บังคับบัญชาเรา เปลี่ยนแปลงความคิด ความเห็นของเรา จนกว่าเราจะตั้ง
 ตัวได้ ตั้งตัวได้จนรู้สติมีสติสัมปชัญญะ นี้เรามาจากไหน เราคิดอะไร เราออกมาทำไม
 ทำไมเราไม่ต่อสู้กับกิเลส มันถึงจะย้อนกลับไ้ เราต้องมาตั้งตัวใหม่ ตั้งฐานใหม่ ก้าวเดิน
 ใหม่ ตัวมเดียวใหม่ มันเป็นความทุกข์ แพ้บ้าง ชนะบ้าง อยู่อย่างนี้ ในการวิปัสสนา นี้คือ
 จันของปัญญาไ้

ถ้าจันของปัญญา ปัญญามันจะฟาดฟันกับกิเลสตลอดไป แล้วกลับมาใช้พลังงาน
 ให้มีสมาธิสมาธิตลอดไป ปัญญาถึงจะได้คมกล้า ฟาดฟันกับกิเลส ให้กิเลสมันยุบยอบ
 ตัวลงบ้าง การประพฤติปฏิบัติเรามันก็จะสะดวกขึ้นบ้าง ถ้าเราก้าวเดินได้ การทำงานของ
 เรา มันก็สมเหตุสมผล แล้วมันมีความสุข มีความสุขให้เราพออาศัย

ถ้าเราพออาศัยเราจะก้าวเดินไป ล้มลุกคลุกคลานขนาดไหนก็ทำ จะต่อสู้ไปอย่าง
 นี้ ปัญญาจะฟาดฟันไปตลอดไป เหลอขนาดไหน กิเลสสร้างเกมอะไรขึ้นมา สร้างเล่ห์
 เหลี่ยมอะไรขึ้นมา เชื้อไปหนหนึ่ง เป็นอย่างนี้ ความว่างเป็นแบบนี้ นิพพานเป็นแบบนี้
 แล้วเราก็ดิ่งไป ใจก็เชื้อไป นี่มันเป็นแบบนี้

อุบายหลอกมันร้อยแปด ร้อยพันพันคมที่มันจะเอามาหลอกใจนะ หลอกให้ใจเรา
 ล้มลุกคลุกคลานไป เพราะสิ่งนี้ทำลายถึงกามภพ ถ้าขาดไปนี้ กามภพจะขาดออกไปจาก
 ใจ พงอันละเอียดในตาจะหลุดออกไปจากใจ ถ้ามันสื่อกันได้ มันสมานกันได้ จันชกับจิต
 มันก็เป็นอันเดียวกัน มันก็กระทบกัน มันถึงทำให้ใจนี้หมุนเวียนไปกับมัน ล้มลุก
 คลุกคลานไปกับมัน ธรรมจะเกิดขึ้น เราสร้างสมขึ้นมา เป็นการสร้างสมของเราขึ้นมา
 ต่อสู้ไป นี่คือน้ำป่า สิ่งทีรุนแรง โลกนี้ติดกันเพราะตรงนี้ไ้ สิ่งทีว่า ความโลภ ความ
 โกรธ ความหลง

สิ่งทีเป็นความโลภ โลภมาเพราะสิ่งนี้ สะสมมาเพราะสิ่งนี้ สิ่งนี้อยู่ในตัวของเรา
 แล้ว สิ่งทีเราไปแสวงหาสิ่งใดขึ้นมาทีเพื่อมาบูชามัน เพื่อให้สิ่งนี้ไ้ เพราะมีการเกิด การ
 ตาย ความละเอียดของมัน กามราคะ กามฉันทะ ก็คือการเกิด

เวลากิเลสว่ากัน “เวลาประพฤติปฏิบัติตายไปแล้ว เวลาที่มีธรรมในหัวใจขึ้นมา มันไม่มีความสุข มันจะมีความสุขอย่างไร?” นั่นละ..เป็นความโง่ของกิเลส กิเลสโง่เง่าเท่าคุณ โง่มากนะ เข้าใจได้เฉพาะเรื่องของสุขเวทนาเท่านั้น วิมุตติสุขในความปล่อยวางทั้งหมดมันเข้าใจไม่ได้ ธรรมมันเหนือโลก เหนือทุกอย่าง กิเลสถึงไม่เข้าใจ คิดแต่ว่ามันไม่มีความสุข มันเป็นความปล่อยวาง มันเป็นความว่าง แล้วมันจะเป็นความสุขได้อย่างไร

สิ่งนั้นต่างหากคือวิมุตติสุข สิ่งที่เป็นวิมุตติสุข สุขในตัวเองโดยที่จะไม่ต้องใช้สิ่งใดเป็นเครื่องไปเติม หรือไปพร่องในใจดวงนั้นเลย สิ่งนั้นเป็นความสุขแท้ แต่มันจะเอาความสุขเทียมๆ ของเรามาเป็นการสื่อกัน เพราะมันเป็นเรื่องของสุขเวทนา มันพูดได้แค่เวทนา

คนตาบอด มันก็พูดได้เรื่องของความตาบอด แต่อันนี้มันเป็นกิเลสบอด มันมีความบอดในหัวใจ มันก็ต้องหลอกให้เราเชื่อมั่นกับมัน ว่าเราทำสิ่งนี้ เป็นอย่างนี้ อาการสิ่งนี้มันเป็นธรรม เราก็เชื่อไป มันหลอกอย่างนั้นจริงๆ แล้วจิตก็เชื่อมั่นไป พอเดินตามมันไปถึงที่สุดแล้วนะ มันเป็นความว่าง ว่างแบบที่ว่ามันปล่อยวางอย่างนั้น แต่ว่าอย่างนั้นมันมีเชื่ออยู่ไง สิ่งที่มีเชื่อ เชื่อว่ามันก็เกิดอีก

ถ้าความว่างนี้ ว่างไม่จริง ว่างชั่วคราว ความว่างของกิเลสมันหลอกนั้น มันปล่อยให้เราว่างชั่วคราว เพื่อให้เราเชื่อมั่น ถ้าเราไม่สังเกตมันก็จะติดอย่างนั้น นี่คือการล้มลูกคลุกกลานในขั้นของปัญญา ปัญญาจะล้มลูกคลุกกลานไป เพราะเราจะไม่เห็นตามความเป็นจริง ธรรมะยังไม่สมควร ไม่มรรคสามัคคี ไม่รวมตัว มันใช้ชั่วคราว มันเกิดขึ้นมาเวลาธรรมเกิดขึ้น สภาวธรรม เพราะเราปฏิบัติธรรม เราสร้างสมธรรม เราสร้างสมปัญญาญาณ สิ่งนี้เป็นปัญญา เป็นมหาสติ มหาปัญญา

เพราะในการต่อสู้กับกิเลสอย่างละเอียดในหัวใจ มันเป็นมหาสติเลย สติมันพร้อมสมบูรณ์ในการต่อสู้ สู้ตลอด แล้วฟาดฟันอยู่ตลอด แล้วมันก็มีเล่ห์เหลี่ยมของกิเลสสร้างสมมาอย่างนี้ ปล่อยวางอย่างนี้.. ปล่อยวางชั่วคราว.. ถ้าเราปล่อยเราเชื่ออย่างนั้น กิเลสมันก็เข้มแข็งขึ้นมาพักหนึ่ง เราก็ต้องต่อสู้ใหม่ ผิดพลาดอยู่อย่างนั้นตลอดไป ซ้ำแล้ว ซ้ำเล่า จนเป็นความเข็ด

จิตนี้มันจะเจ็ด จะไม่เชื่อสิ่งที่กิเลสหลอกอีก จะว่างขนาดไหนก็ต้องไปใช้ปัญญา ค้นคว้าตลอดไป สังเกตตลอดเวลา ถ้ามีความเกิดขึ้น มีความจับต้องของขั้นที่มันรู้สึกได้ สัญญาอันละเอียดได้ มันจะจับสิ่งนั้น แล้วพิจารณาทันที ให้มันปล่อย.. ปล่อย.. นี้พิจารณาจิต พิจารณาสุภะก็เหมือนกัน ถึงที่สุด มันเกิดขึ้นมาได้ มันปล่อยวางขนาดไหน มันจับขึ้นมาได้ จนถึงที่สุด มันต้องทำลายกัน

พอทำลายกัน ครึ้นออกไปจากใจนะ อสุภะ ผงอันละเอียดจากใจมันเขี่ยออกไป ใจนี้จะไม่ผงในตานั่นเลย ผงในตาไม่มี เพราะผงนี้เป็นขั้น ขั้นอันละเอียดเห็นไหม แล้วก็ฝึกฝน ฝึกฝนธรรม ถ้าประพฤติกปฏิบัติ สิ่งนี้มันยังฝึกได้ เวลาเราออกไป เวลาเอา ผงออกไปจากตา เราก็รู้ว่าตาเรานี้มันสะอาดหรือยัง

วิปัสสนาไปเรื่อย ให้ตานี้สะอาดจนแน่ใจว่าไม่มีสิ่งใดเลย นี่เป็นขั้นของอนาคา สิ่งที่เป็นอนาคานี้พิจารณาซ้ำแล้ว ซ้ำเล่า จนขั้นละเอียด ละเอียดเข้าไปนะ ละเอียดจนหมดสิ้นเลย จนว่างหมด สิ่งที่เป็นพระอนาคา เป็นผู้ที่ไม่มีเรื้อน เพราะไม่มีสิ่งที่จับต้องได้ ว่างหมดเลย สิ่งที่ว่าไม่ใช่ผงในตา มันเป็นเชื้อโรคในตา อวิชชาปจฺจุยา สงฺขาร.. นี่เป็นเชื้อของอวิชชาฝังอยู่ในใจ

ถ้าใจมันยังมีเชื้ออยู่มันป่วยไข้ได้ มันเจ็บได้ มันป่วยได้เพราะอะไร เพราะเชื่อนั้น มันปะทุได้ เชื่อนั้นมันแสดงตัวได้ นี่ก็เหมือนกัน ความเศร้าหมองความผ่องใสอันละเอียดนี้ ถ้าความสังเกตของใจ ใจสังเกตสิ่งนี้จะเห็นความเศร้าหมอง ความผ่องใสของใจ ใจจะเศร้าหมอง ความว่างอย่างนี้ต้องรักษาไว้ รักษาเนะ มันจะว่างหมดเลย ถ้าเราไม่สนใจ เราผลอ เราไม่มีสติสัมปชัญญะ ตัวตอของจิต จับต้องไม่ได้ เวลาเห็นเป็นตอของจิต แต่ก่อนถ้าไม่เห็น มันจะว่างหมด เพราะตัวจิตนี้ มันเป็นตัวพลังงานที่หมุนออก เหมือนตาที่ไม่กระทบกับสิ่งใดเลย

ตา ถ้ามีผงอยู่มันกระทบกับสิ่งนั้น มันถึงมีความเคืองตา ขั้นกับจิต เวลามันกระทบกัน มันจะเป็นสภาวะแบบนั้น แต่ตาที่ไม่มีผงในตาเลย มันจะไม่กระทบกับสิ่งใด นี่เป็นความว่างของใจ ใจจะว่างมาก ว่างมากจนทำให้ติด

พระนี่เห็นไหมจะติดตรงนี้มาก เพราะเวลาจิตนี้มันปล่อยจากขั้นอันละเอียดขึ้นมา มันจะปล่อยว่างหมดเลย ว่างเพราะอะไร เพราะครึ้นในหัวใจ แล้วมีการฝึกซ้อม

เวลาประพฤติปฏิบัติไป มันเป็นการฝึกซ้อม ฝึกซ้อมเพื่อทำความสะอาดของใจ สิ่งที่ทำให้ความสะอาดของใจ มันเข้าใจว่าสิ่งนี้เป็นผลไง

มรรค ๔ ผล ๔ เรากำลังประพฤติปฏิบัติแล้ว เรากำลังใคร่ครวญแล้ว เรากำลังจะปล่อยวางแล้ว เราได้ฝึกฝนแล้ว นี่ทำให้คิดไง ทำให้เข้าใจว่ามันมีเหตุผลรองรับ นี่เหตุผลของกิเลส กิเลสเอาสิ่งนี้มาอ้างกับใจ ใจก็เชื่อ เชื่อเพราะอะไร เพราะขณะที่ว่ามันขาด มันก็เห็น ในการประพฤติปฏิบัติ ในการชำระสิ่งที่พิเศษส่วนของใจ มันก็ทำอยู่ สิ่งนี้ทำแล้วก็ไปมรรค ๔ ผล ๔ สิ แล้วมันจะมีสิ่งใด มันก็ว่างอยู่อย่างนั้นนะสิ มันก็คิดเห็นใหม่ คิดตรงนั้น

ถ้าดับไป มันก็เกิดบนพรหม แล้วสูกไปข้างหน้า บอกว่าตายแล้วต้องเกิดหมด.. นี่ก็เกิดบนพรหม ถ้ามันสิ้นสุดแล้ว พระอรหันต์เท่านั้นถึงไม่เกิด สิ่งที่ไม่เกิด อันนี้มันเป็นตัวเชื่อ ตัวนี้เป็นตัวเชื่อโรค ต้องย้อนกลับขึ้นมา ย้อนกลับเข้าไปจับตรงนี้ได้ ถ้าย้อนกลับจะย้อนกลับเพราะสิ่งนี้มันเป็นสิ่งที่ว่า มันสะท้อน มันอยู่ที่หัวใจ แล้วพอจับได้

ถ้าจับตรงนี้ได้ อาการของการจับได้จะมีความมหัศจรรย์มาก ในการขุดคุ้ยหา กิเลสเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นมา กิเลสอย่างหยาบเข้าไป ในความรำพึงเข้าไป มันก็เห็นกายได้ ถ้าคนรำพึงเป็นเห็นใหม่ ถ้าเห็นจิตมันก็จับได้ สิ่งทีละเอียดเข้าไปมันก็เห็นได้ ขุดค้นเข้าไปได้ เป็นอวิชชา เป็นอสาละ มันก็จับได้ แต่สิ่งนี้มันจะจับได้อย่างไร มันเป็นสิ่งที่ว่า ไม่กระทบกับสิ่งใดเลย พอจับสิ่งนี้ได้มันเป็นความมหัศจรรย์มาก ตัวของจิต ตัวตอของจิต แล้วสิ่งนี้เป็นปัญญาญาณ

ญาณของวิปัสสนาจะละเอียดมาก สติ ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ จะเคลื่อนไหวนิดเดียวก็เคลื่อนไหวออก ถ้าใช้ปัญญาปั๊มมันสะท้อนออก มันเป็นความหยาบเลย มันจะเป็นความรู้สึก อันละเอียดมากแล้วพิจารณากัน พิจารณากันอย่างนั้น ไม่ส่งออก ถ้าส่งออกมันเทียบเคียง เทียบเคียงว่าเป็นปัญญาขึ้นมา พอมันสะท้อนขึ้นมา มันก็สาวออกมาข้างนอก สิ่งที้ออกมาข้างนอกนี้เป็นขันธ ปัญญาจะเกิดขึ้นอย่างนั้นๆ เพราะเราเคยปฏิบัติมาอย่างนั้น เราเคยเขียนออกจากตา เราคิดว่าการเขียนออกจากตาต้องทำแบบนี้

แต่ความจริงอันนี้มันเป็นเชื่อโรค มันไม่มีผง มันจะอย่างไรจะทำให้สิ่งนี้มันสิ้นไปได้ มันจะสิ้นไปด้วยปัญญาญาณเท่านั้น ปัญญาญาณเกิดขึ้นมาจากการที่เราสร้าง

สมเห็นไหม อรหัตตมรรค สิ่งที่เป็นอรหัตตมรรคสมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะ ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ความเพียร ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ละอียดอ่อนมาก จนบอกว่าใน ๓ แดนโลกธาตุนี้ ไม่มีใครเคยเห็นสิ่งนี้ คนเคยเห็นสิ่งนี้ คนเคยสร้างสมสิ่งนี้ได้ ผู้ที่ปฏิบัติได้ ผู้นั้นเท่านั้น ถึงจะพ้นจากกิเลสได้ ถ้ามารวมตัวแล้วชำระพิษที่เดียวพ้นออกไปจากกิเลส

เชื่อใจสิ่งนั้นไม่มี ถ้ามีเชื่ออยู่ในภพขณะสิ่งใด เราจะพิสูจน์สิ่งนั้นได้ แล้วเชื่อนั้นเราก็อำลายไป เพราะมันเป็นอวิชา สิ่งที่เป็นอวิชาเพราะเชื่อนั้นมันไม่รู้ตัวมันเอง พอเราทำลายเชื่อที่ว่าเป็นอวิชาออกไปจากนั้น มันเป็นวิชา เป็นความรู้ที่ไม่มีเชื่อจะพิสูจน์ได้ สิ่งที่พิสูจน์ได้นะ ขณะที่เราทำลาย เชื่อมันทำลายกันเห็นไหม นิพพาน... อรหัตตมรรค อรหัตตผล มรรค ๔ ผล ๔ แล้วนิพพาน ๑ หนึ่งตรงไหนล่ะ หนึ่งตรงที่ว่า ขณะที่เชื่อนี้มันทำลายกัน เป็นอรหัตตมรรคเข้าไปทำลาย แต่พอมันเป็นอรหัตตผลพ้นออกไป พิสูจน์อีกไม่ได้ไง ไม่มีเชื่อ ไม่มีสิ่งใดจับต้องสิ่งนี้ได้ นั่นคือใจที่บริสุทธิ์เห็นไหม

ใจที่ว่าบริสุทธิ์ ไม่มีความสุข สุขที่ว่าเป็นความสุขของโลกเขา สุขเวทนามีความสุข แล้วอันนั้นจะมีความสุข แล้วมันจะพิสูจน์กับใจผู้ที่ประพฤติปฏิบัติ ใจดวงนั้นจะประพฤติปฏิบัติเข้ามาถึงสิ่งนี้ได้ มันจะมีความรู้แจ้งในหัวใจทั้งหมด ใจนั้นพ้นออกไปจากกิเลสทั้งหมดเลย มรรค ๔ ผล ๔ ในการขุดคุ้ยขึ้นมา ในการประพฤติปฏิบัติของเรา

ผงเข้าตาตั้งแต่เริ่มต้นนะ เข้าตามาตั้งแต่เราไม่เข้าใจเลย แล้วเราเชี่ยออกมาเป็นชั้นเป็นชั้นขึ้นมา ผงเข้าตาส่วนหนึ่ง เชื่อในตานั่นก็ส่วนหนึ่ง เพราะเรามีตาอยู่ สิ่งที่เป็นวัตถุเห็นไหม ถ้ามีกายกับใจ เป็นวัตถุทั้งหมด เพราะใจนี่ก็เป็นวัตถุธาตุอันหนึ่ง เพราะเป็นธาตุรู้ แต่ความประพฤติปฏิบัติในการหยาบๆ มันจะเข้าใจเรื่องธาตุรู้ไปไม่ได้เลย

ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ มันยังพอเข้าใจกันได้ แต่ธาตุรู้จะไม่เข้าใจเลย ยกเว้นแต่ถ้าพิจารณาจิต เห็นอาการของจิต จับความเห็นของจิตได้โดยผ่านขั้น ขั้นนี้มันเป็นสิ่งที่ยาบๆ มันแสดงตัวได้ เวลาทำลายขึ้นไป เชี่ยผงออกจากตาไปเป็นชั้นเข้าไป ขั้นจะโคนทำลายออกไปเป็นชั้น มันปล่อย มันขาดเลย ขาด-มี ขาด-มี ขาดแล้วมีอยู่เพราะอะไร

เพราะมันเป็นขั้นที่ว่า เป็น ภารา หเว ปญจกฺขนฺธา ขั้นนี้จะว่าบริสุทธิ์มันก็เป็นสมมุติอันหนึ่ง เพราะมันต้องทำลายไป

ขั้นมันเป็นสิ่งที่ว่าเกิดกับจิต ไม่ใช่จิต แต่มันอยู่อย่างนั้น มันเป็นสมมุติอันหนึ่ง สมมุติที่มันสะอาด เวลาที่ว่าพ้นออกไปจากกิเลสแล้ว ถึงเป็น ภารา หเว ปญจกฺขนฺธา ขั้นนี้เป็นเครื่องสื่อ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมขึ้นมา ก็ยังสั่งสอน ยังใช้สมมุตินี้เป็นเรื่องประโยชน์กับโลกมา ๔๕ ปี วางศาสนาไว้นั้นให้เราก้าวเดินตามมาได้ นั่นเป็น ภารา หเว ปญจกฺขนฺธา

แต่ขั้นฆราวาส ขั้นที่มีแต่มารมันมีอำนาจเหนือ แล้วมันคิดค้นของมันตามอำนาจของมัน มันจะไม่ฟังใคร แล้วแต่ผู้ที่ยาบ ละเอียด ถ้าละเอียดมันก็ต้องใช้อย่างละเอียด ถ้าทุกข์ตรมใจอยู่ในหัวใจนั้น ทุกข์ตรมใจนั้นมันเป็นความทุกข์อันละเอียด ผู้ทุกข์ที่ยาบๆ ต้องทำมาหากิน ต้องทำเดือรื้อนของใจ ต้องพยายาม.. แล้วแต่ยาบ แล้วแต่ละเอียด แล้วแต่อำนาจวาสนาการสร้างมา การสร้างสมมาอย่างนั้น ผู้ได้สร้างสมมา เวลาเกิดขึ้นมากับเรา เราประพฤติปฏิบัติ เราทำการภาวนา มันจะเกิดขึ้นมา มันจะยาก มันจะง่าย มันจะไขว่ไขว่อย่างไร อันนี้เป็นอุบายวิธีการ เรื่อย่าน้อยเนื้อต่ำใจ เราต้องภูมิใจว่าเรามีอำนาจวาสนา

อำนาจวาสนาที่ทำให้เราสนใจ ถ้าเราสนใจแล้ว ความที่ว่ามันเหน้อยยาก ความทุกข์อันนั้น มันเป็นจริตนิสัย เป็นการกระทำของเรา เราเป็นคนกระทำสิ่งนี้มาเอง สิ่งนี้มันถึงฝังมากับใจ บุพเพนิวาสานุสติญาณขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเครื่องยืนยัน ว่าภพชาติมันไม่มีต้น ไม่มีปลาย แล้วมันสะสมมาอย่างนั้น แล้วมันเกิดขึ้นมากับเรา เราถึงต้องอยู่กับปัจจุบันธรรม

ปัจจุบันนี้เราจะแก้ไข แก้ไขสิ่งที่ยังเกิดขึ้นกับปัจจุบันนี้ เราแก้ไขของเราไป มันจะยาบ มันจะละเอียด มันก็เป็นจริตนิสัยของเรา เราก็แก้ตามอำนาจวาสนาของเรา ถ้าเราสร้างสม เราทำสมาธิสมาธิ เราก็ห็นทับหุ้มไว้ กดกิเลสให้มันเบาตัวลง ถ้าเราเกิดปัญญา ปัญญาจะยาบขนาดไหน จะละเอียดขนาดไหน มันก็แล้วแต่จริต ถ้าจริตมันสมควร มันจะยาบกิเลสก็ยาบ ปัญญามันยาบ มันสมควรกัน มันก็ชำระได้ มันชำระ

เฉพาะใจดวงนั้น ถ้าใจที่ละเอียด ต้องใช้ปัญญาอย่างสุขุมรอบคอบ มันก็ต้องใช้เห็นใหม่ มันถึงว่าเป็นวาสนาใครเป็นวาสนาของบุคคลนั้น เราจะเอามาเป็นแบบอย่างไม่ได้

การปฏิบัตินี้เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล มรรค ๔ ผล ๔ เหมือนกัน สติปัฏฐาน ๔ เหมือนกัน แต่อุบายวิธีการต่างกัน ผู้พิจารณา พิจารณากายเหมือนกัน แต่วิธีการก็ต่างกัน บางคนพิจารณาเห็นว่าเป็นโครงกระดูก พิจารณาเป็นเนื้อ เป็นตับ เป็นเอ็น เป็นไส้ เป็นพัง เป็นสิ่งต่างๆ ขึ้นมา นั่นก็พิจารณาไป พิจารณาของแต่ละบุคคลไป แล้วเวลามาคุย ธรรมะกัน ทำไมไม่เหมือนเรา.. ก็มีความลึกลับสงสัย นี่กิเลสหลอก ๒ ชั้น

ชั้น ๑ เราอยากเอาสะดวกสบาย แล้วเราต้องเดินตามตำรา ต้องเดินตามแผนที่ตลอดไป แผนที่นี้เป็นแผนที่ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เครื่องดำเนินให้เราก้าวเดินไป แต่แผนที่ของเรา ถ้ามันเกิดขึ้นมา เวลามันชำระกิเลส นั่นคือแผนที่ของเรา เป็นปฏิบัติบูชา ปฏิบัติของเราเกิดขึ้นมา แล้วมันก็เป็นสิ่งที่ว่า เราปฏิบัติแล้ว เราจริงจัง เวลาเราสื่อ เราสื่ออย่างนั้นออกมา สิ่งนี้เราจะสื่อออกมา เราจะอธิบายออกมา ตามความเห็นของใจดวงนั้น จะพูดได้ตามความเป็นจริงว่า เวลามันขาด มันขาดอย่างไร สิ่งที่มันขาด มันปล่อยวางแล้วที่มันหลุดออกไป เห็นสังโยชน์หลุดออกไปจากใจเลย

นี่เป็นโศดาบันขึ้นมาเพราะว่า “จิตเป็นจิต ทุกข์เป็นทุกข์” ทุกข์นี้หลุดออกไปจากใจ ทุกข์อย่างหยาบๆ แบบปุณณในหัวใจ อันนั้นจะไม่มีเลย จะไม่เกิดมาเห็นใหม่ จะสื่อออกมาตามความเห็นของใจดวงนั้น ถ้าใจดวงนั้นสื่อออกมาอย่างนี้ มันก็มีภูมิธรรมขั้นหนึ่ง ถ้าพิจารณาสื่อขึ้นไป “กายเป็นโพธิ จิตเป็นกระเจกใส” แยกออกไป นี่สื่อเป็นขั้นที่ ๒ มันจะสื่อได้

“โลกนี้ราวเป็นหน้ากลอง” เวลาครูบาอาจารย์เทศน์ เราก็จำได้ แล้วมันเป็นสัญญา เวลาเราจะไปพูด ไปหลอครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์ถามย้อนกลับมาที่ไร เราก็ตอบไม่ได้หรอก เพราะเราไม่เห็นจริง ความไม่เห็นจริงของเรา แผนที่ของเรามันยังไม่เกิด ถ้าเราเห็นจริงของเรา แผนที่ของเราเกิด แผนที่มันเกิดจากใจมันเป็นอริยสัจ

อริยสัจเกิดขึ้นมาจากหัวใจ มันเป็นความจริงจากใจดวงนั้น มันจะไม่มีความคิดนอกแกลน มันจะรู้จริงตามใจดวงนั้นเลย เพราะใจดวงนั้นมีอริยสัจ จิตนี้พ้นออกมาจากอริยสัจ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มรรครวมตัวแล้วอริยสัจกลั่นออกมา จิตนี้พ้นมา

จากอริยสัจ อริยสัจมันก็เป็นสัจจะอันหนึ่ง ถึงที่สุดแล้ว วิมุตติหลุดพ้นไป พ้นจากสมมุติ
ทั้งหมด พ้นจากบัญญัติทั้งหมด พ้นออกไปจากใจ

ใจดวงนั้นถึงประเสริฐจากใจดวงนั้น แล้วเป็นประโยชน์กับโลก เพราะมันจะเป็น
ความเจริญรุ่งเรืองของศาสนา เพราะศาสนาเจริญรุ่งเรืองในหัวใจ ใจดวงนั้นเป็นธรรม
ล้วนๆ นี่ศาสนธรรม ศาสนาธรรมสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็น
ธรรมโดยสมบูรณ์ เป็นคำสั่งสอน เป็นกิริยา ออกมาจากใจขององค์สมเด็จพระสัมมาสัม
พุทธเจ้า แล้วเราประพฤติปฏิบัติขึ้นมา จนเราเข้าถึงธรรมดวงนั้น ใจเป็นธรรมดวงนั้น นี่
ธรรมสมบูรณ์อย่างนั้น นี่ถึงว่าธรรมมีอยู่ ใจดวงนั้นเป็นธรรมใจ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอกว่าธรรมนี้มีอยู่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัม
พุทธเจ้ามาตรัสรู้มาธรรมเท่านั้น นี่ธรรมมันมีอยู่อย่างนั้น แล้วใจเราถ้าไม่ถึงธรรมอย่าง
นั้น มันก็เป็นอวิชา เป็นความทุกข์ยากตลอดไป พอเข้าถึงธรรมดวงนั้น ใจดวงอวิชา
มันไม่มี มันเป็นวิชา เป็นธรรมล้วนๆ นั่นเป็นแผนที่ของใจดวงนั้น เป็นธรรมะส่วน
บุคคล ผู้ที่ประพฤติปฏิบัติสมควรแก่ธรรม จะสมปรารถนา เอวัง